

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor: 17 - Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

JOHN SEARLE A TEORIE PERCEPCE

Milan Kramárik

Kraj: Jihomoravský kraj

Brno 2016

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor: 17 - *Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovědní obory*

JOHN SEARLE A TEORIE PERCEPCE

John Searle & the Theory of Perception

Autor: Milan Kramárik

Škola: Gymnázium Brno, Vídeňská, příspěvková organizace

Kraj: Jihomoravský kraj

Brno 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil jsem pouze podklady (literaturu, projekty, SW atd.) uvedené v seznamu vloženém v práci SOČ. Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné. Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Brně dne 1. 2. 2016

podpis:

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval doktoru Pavlu Čechovi a Radimu Lacinovi za ochotnou podporu a četné komentáře a připomínky.

Anotace

Práce analyzuje a kriticky hodnotí teorii percepce prezentovanou profesorem Johnem Rogersem Searlem v jeho poslední knize *Seeing Things As They Are* (*Vidění věcí tak, jak jsou*). V první části bude čtenář obeznámen s nejdůležitějšími Searleovými koncepty a jejich obranou. Zároveň je zde vyložena autorova reakce na nejdůležitější proti-argumenty. Následně kritizují Searleovu pozici naivního realismu a aplikaci aparátu intencionality a souběžně s tímto představují úpravu celé teorie koncipovanou tak, aby se jmenovaným problémům vyhnula.

Klíčová slova: filosofie mysli; teorie percepce; intencionalita; přímý (naivní) realismus; John Rogers Searle

Annotation

This paper analyzes and criticizes the Theory of Perception, put forward by professor John Rogers Searle in his latest book *Seeing Things As They Are*. In the first part, the reader will be acquainted with the most important ideas of John Searle. Simultaneously, I explicate the author's reaction to the most relevant counterarguments. Then I am willing to show some possible shortcomings and mistakes in the point of Searle's Direct Realism and Intentionality, as well as presenting a modified version of the theory designed to bypass these problems.

Key words: philosophy of mind, theory of perception, intentionality, direct (naïve) realism, John Rogers Searle

Obsah

1. Úvod	6
2. Searleova filosofie	7
2.1 Přímý realismus	7
2.2 Intencionalita	8
2.2.1. Obecně	8
2.2.2. Percepční intencionalita	11
3. Kontra-argumenty	15
3.1 Argument z iluze	15
3.2. Argument z vědy	17
4. Problémy Searleovy filosofie.....	19
4.1. Přímý realismus a „sense-data“	19
4.2. Kontra-argument „Japonský vědec“	20
4.3. Vlastnosti percepčních objektů	21
5. Závěr	22
6. Seznam použité literatury a zdrojů	23

1. Úvod

Cílem této statě je analyzovat a kriticky nahlédnout na část Searleovy filosofie mysli. Pokouší se nalézt slabá místa jak přímo v intencionálních a přímo-realistickech konceptech, které John Searle prezentuje a hájí již delší dobu, tak i v argumentech proti nim pokládáných. Jeho stanoviska se, pochopitelně, v průběhu času vyvíjela, nicméně tato práce je mířena téměř výhradně na ta, prezentovaná v knize *Seeing Things As They Are*.

Následně bych chtěl, za použití několika nejznámějších proti-argumentů, celý přímo-realistickeý koncept upravit tak, aby se vyhnul jednomu z největších problémů, před kterým dle mého názoru stojí od počátku své existence – fenoménu, známému mimo jiné jako „sense-data“.

Výsledkem by mělo být lepší řešení celého problému percepce, které by nás mělo posunout dál v chápání lidského prožívání jako takového.

2. Searleova filosofie

Tato část, jak již bylo výše naznačeno, sumarizuje Searleovu práci na poli filosofie percepce. Krom *Seeing Things As They Are* se opírá o *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind* nebo *Mysl, mozek a věda* – viz bibliografie.

2.1. Přímý (naivní) realismus

Pozice, kterou John Searle v náhledu na teorii percepce zastává, se nazývá přímý (nebo naivní) realismus. Ten tvrdí, že v naší percepci máme bezprostřední přístup k fyzické realitě mimo nás bez jakýchkoli zprostředkovatelů. Velmi rozšířeným oponentem tohoto konceptu je reprezentativní realismus (zastávaný např. Descartesem (1641/1970), Lockem (1640/2012) nebo Wittgensteinem (1921/2014)), dle kterého vnímáme pouze zprostředkovaný obraz okolního světa, a tudíž nikdy nevnímáme realitu samotnou (zde se často užívá úměry „sledování televize“). Jak uvádí i Searle (2015, s. 15): „Užívání fráze „naivní realismus“ se v poslední době stalo poněkud problematické, jelikož se s ní začal chybně zaměňovat další koncept – disjunktivismus¹.“ Proto se i já budu klonit k termínu „přímý realismus“. Této teorii se také často přisuzují jí nevlastní atributy, například předpoklad, že všichni musíme vidět jednu věc naprosto stejně nebo že realita musí naprosto přesně odpovídat naší percepční a intencionální zkušenosti. Něco takového je, minimálně ve výkladu, který zde prezentuji, zcela nelegitimní. Vnímat *přímo* neznamena totéž, jako vnímat *úplně a bezchybně*.

¹ Tento směr má problém nejen s pojmenováním, ale i s definicí – žádná totiž neexistuje. Zkráceně se dá říct, že se disjunktivisté snaží dokázat, že mentální pochody při percepci a při halucinaci spolu nemají nic společného. Searle věnuje poměrně velký prostor snaze nelézt definici disjunktivismu, se kterou by mohl pracovat. Viz SEARLE, John Rogers. 2015. *Seeing Things As They Are*. Oxford: Oxford University Press. s. 163–172.

2.2 Intencionalita

2.2.1. Obecně

Představení a obhajoba aparátu intencionality je pro Searleovu filosofii klíčová, ježto se jedná o centrální koncept Searleovy filosofie mysli, jazyka i sociální ontologie. Je tudíž značně propracovanější a rozsáhlejší (především na poli filosofie jazyka²), než bývá zvykem u většiny filosofů, nicméně pro tuto práci nepovažuji za nutné rozebírat celou její historii a uvádět jiné verze a modifikace (v případě zájmu jsou stěžejní především Brentano (1874/2009), Husserl (1913/2002), nebo Dennet (1996)). Searle sice věnoval intencionalitě celou jednu knihu³, já budu ovšem vycházet především ze *Seeing Things As They Are*⁴, jelikož některé konkrétní Searleovy náhledy na percepční intencionalitu se od té doby posunuly.

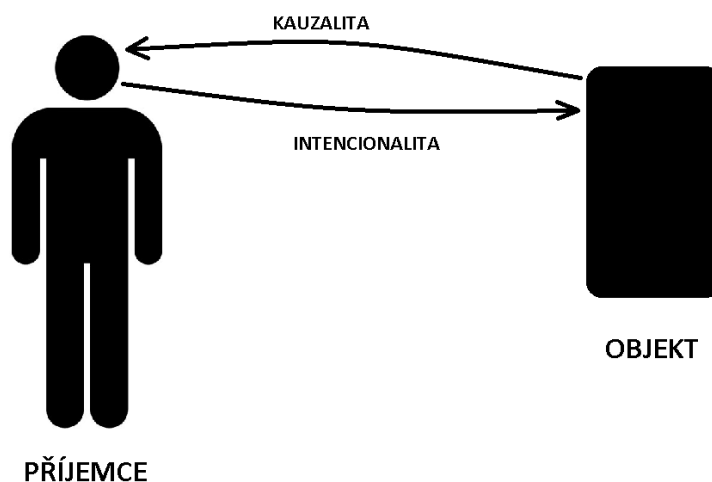
Dle Searlea (1983) je intencionalita jednou ze čtyř vlastností naší mysli (vedle vědomí, mentální kauzality a subjektivity). Je definována jako ta část mysli, která je „zaměřená na objekty a stavy reálií ve světě kolem nás, jich se týkající, nebo k nim referující⁵.“ Jde o biologický mentální fenomén, společný všem lidem a některým zvířatům (zde je, pochopitelně, podmínkou mysl). Netýká se jen intencí a vnímání, ale i přesvědčení, přání nebo žízň – jednoduše téměř veškerého prožívání.

² Viz SEARLE, John Rogers. 1985. *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 0-19-503553-4.

³ SEARLE, John Rogers. 1983. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press ISBN: 0-521-27302-1.

⁴ Konkrétně z kapitol: „Appendix A to Chapter 1: Summary of the Theory of Intentionality (Dodatek A ke Kapitole 1: Shrnutí teorie intencionality),“ „Chapter 2: The Intentionality of Preceptual Experiences (Kapitola 2: Percepční intencionalita),“ „Chapter 4: How Perceptual Intentionality Works, Part One: Basic Features, Causation, and Intentional Content (Kapitola 4: Jak funguje percepční intencionalita, část první: základní vlastnosti, kauzalita a intencionální obsah),“ a „Chapter 5: How Perceptual Intentionality Works, Part Two: Extending the Analysis to Non-basic Features (Jak funguje percepční intencionalita, část druhá: rozšíření analýzy nezakladních vlastností).“

⁵ „Intentionality is that feature of the mind by which it is directed at, or about, or of objects and states of affairs in the world.“ Searle (2015, s.33)

6

Obr.1.: Schéma intencionality

Každý intencionální stav (stejně jako Searle nebudu pro objasňování základních konceptů rozlišovat mezi intencionálními stavy, procesy, etc., a budu je souhrnně nazývat „intencionální stavy“) sestává z intencionálního *obsahu* a *psychologického modu* a většinou mívá také *objekt*. Klasickým příkladem je déšť – *vidím, že prší*, a zároveň *si myslím (nebo věřím), že prší* – jde o dva rozdílné intencionální fenomény (psychologické mody), které však sdílejí stejný obsah (venku prší) i objekt (déšť). Rozlišení mezi *obsahem* a *objektem* je zásadní pro správné uchopení celého aparátu. Když před sebou vidím stojícího koně, objektem je kůň, obsahem však „vidím přede mnou stojícího koně“. Důležité je také zmínit, že každý intencionální stav má psychologický mód a obsah, ne však nutně objekt – tak je tomu například v případě halucinace, více v kapitole 3.

Jedinečným typem intencionálních stavů jsou ty, které mají jako obsah celé výroky. Řeknu-li „Chci Tvého koně,“ může se zdát, že celá intencionalita je směřována na koně. Ve skutečnosti je však obsah takového stavu výrok typu „Chci *vlastnění* Tvého koně“. Kůň je zde „pouze“ objektem. Obecně, řeknu-li

⁶ Tento a veškeré další obrázky a tabulky v práci uvedené jsou prací autora.

„Chci X / Věřím, že X,“ kde X je objektem ve světě, nedávalo by smysl, kdyby intencionálním obsahem takového výroku bylo pouze „X“, ač zde X stojí jakožto objekt.

Velice jasně Searle (2015, s. 35) definuje směřování přizpůsobení: „Většina intencionálních stavů zapadá⁷ do reality jedním ze dvou *směřování přizpůsobení*⁸. Např. vnímání a vzpomínky mají odpovídat tomu, jaký svět je – tudíž se přizpůsobují světu⁹. Takový intencionální stav má značku (↓). Oproti tomu úmysl nebo tužba zapadají do toho, jak *by nám svět víc vyhovoval* – tyto se tedy přizpůsobují mysli¹⁰. Zde použijeme znak (↑).“

Další klíčovou složkou intencionality jsou *podmínky naplnění*¹¹. Ty se liší dle intencionálních obsahů. Například řeknu-li „Vidím černého koně,“ intencionalita je naplněná jen a pouze, vidím-li opravdu černého koně. Pokud mám halucinaci, má intencionalita nemá objekt, a tudíž je nenaplněná. Zde je na místě podotknout, že intencionalita sice vždy ve svých podmínkách naplnění předpokládá objekt, ne vždy ho však má (jako právě v případě halucinace) - více v kapitole 3. Ty intencionální stavy, které mají jako obsah celé výroky, mohou realitě odpovídat – potom jsou naplněny, nebo do ní naopak nezapadat a zůstat nenaplněné. Zjednodušeně se dá říci, že podmínky naplnění jsou splněny, je-li to, co si myslím (např. že vidím koně nebo že prezidentem Německa je Gauck), pravdou.

Posledním základním atributem je *kauzální sebe-reflexivita*¹². Intencionální stavy obecně fungují kauzálně, některé však mají jako součást svých podmínek naplnění zapojení sebe sama do kauzálního řetězce – takže např. intence je naplněna pouze tehdy, způsobí-li tato, že subjekt udělá to, co má v úmyslu udělat. Percepce je zase naplněna pouze tehdy, je-li zkušenost takové percepce způsobena kauzálním vztahem s objektem.

⁷ „fit“

⁸ „directions of fit“

⁹ „world-to-mind direction of fit“

¹⁰ „mind-to-world direction of fit“

¹¹ „conditions of satisfaction“

¹² „causal self-reflexiveness“

	Kognice			Vůle		
	Percepce	Paměť	Přesvědčení	Funkční intence	Primární intence	Tužby
Směřování přízpůsobení	↓	↓	↓	↑	↑	↑
Směr kauzality	↑	↑	Nedef.	↓	↓	Nedef.
Kauzální sebe-reflexivita	Ano	Ano	Ne	Ano	Ano	Ne

Tabulka 1: Rozdělení některých intencionálních stavů

2.2.2. Percepční intencionalita

Percepční intencionalita je velice specifická kategorie intencionálních stavů. Jedná se také o ústřední teoretický bod Searleovy knihy. Budu se věnovat především jeho konceptům o determinaci podmínek naplnění a jazykové referenci.

Když se nyní dívám na obrazovku počítače, předpokládám, že pokud zavřu oči, obrazovka bude přede mnou stát nadále, nehledě na to, zda je, či není vnímána. Je tudíž dle Searlea ontologicky objektivní. Ovšem má zkušenost, kterou prožívám jako „vidění obrazovky“, zanikne. Existuje pouze pro mě a je zcela závislá na mých mentálních stavech – tato je tedy ontologicky subjektivní. Stejně se dělí i naše vizuální (a obecně percepční) pole – objektivní vizuální pole je to, co vnímám, resp. objekty a stavy reálného světa, vytvářející percepční kauzalitu. Naproti tomu, subjektivní vizuální pole je přímo má zkušenost, mé prožívání, vytvářené působením ontologicky objektivního pole na mé smysly. Je důležité si uvědomit, že v subjektivním vizuálním poli *nic nevidím*, jde o zkušenost samotnou – abych byl úplně přesný, jde o intencionální prezentaci ontologicky objektivního pole.

Nyní se zaměříme na práci se subjektivním percepčním polem. Vidím-li objekt, je na místě si uvědomit, že ho „vidím jako a podmíněně¹³.“ Vnímání vždy ve svých podmínkách obsáhne jen některé aspekty vnějšího světa, podmíněné percepční kauzalitou. Proto vidím z jednoho úhlu jisté aspekty objektu, ale jiné ne. Také si mohu svou percepční zkušenost různě třídit – hromadu bot mohu vnímat jako jeden objekt, nebo jejich množinu.

Searle (2015, s. 111) uvádí: „Percepční zkušenost je většinou hierarchicky strukturována. Nevidím jen tvary a barvy, ale domy a auto, a co víc, vidím kupříkladu svůj dům a svoje auto. Jak je to možné? Protože *rozmanitý intencionální obsah vyžaduje hierarchické uspořádání nižších percepčních částí, z nichž všechny jsou součástí modu „vidět jako“*“.

Ale před rozložením subjektivního percepčního pole je nutné rozebrat pole objektivní. Je na místě se zeptat: „Co je to objekt?“ Můžu na sebe poskládat náhodné předměty a výslednou sošku prohlásit za jeden jediný objekt. Má tedy vůbec nějakou definici? Searle k odpovědi využívá Dantoův aparát bezprostřední akce¹⁴. Taková akce nevyžaduje žádné další, vedlejší – tudíž zvednutí obočí je bezprostřední akcí, psaní SOČ nikoliv. Stejným způsobem můžeme uvažovat i o percepci. Zde se Searle (2015, s. 112) vyjadřuje takto: „Bezprostřední percepční zkušenost¹⁵ je jakákoli percepce objektu (nebo jeho části/vlastnosti), kterou můžete vnímat bez nutnosti vnímání čehokoliv jiného.“ Konkrétně potom za takové zkušenosti označuje barvy a tvary. Uvedeme-li příklad, nevidím jen tvary a barvy – tedy bezprostřední percepční zkušenosti – vidím černý psací stroj. A nevidím jakýkoli černý psací stroj, je to můj stroj. Čili, řečeno slovy Searla (2015, s. 112): „*Při každém posunutí se na další úroveň vnímání, potřebuji nutně znát úroveň nižší.*“

Searle (2015, s. 113) zde sám přiznává, že dodnes nenašel uspokojivé řešení konkretizace vztahu mezi nižší a vyšší formou percepce a zároveň spatřuje

¹³ „seeing as“

¹⁴ „basic action“ – viz DANTO, Arthur Coleman. 1973. *Analytical Philosophy of Action*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 9780521117517

¹⁵ „basic preception“

problém v tom, že ač by základní percepční entita měla být jen jedna, jsou dvě (tvary a barvy) – pro vnímání jednoho však musíme vnímat i to druhé a tudíž vlastně není žádná. Proto tyto dva bezprostřední percepční prožitky nazývá souhrnně barevné tvary¹⁶. K této, z mé pozice ne zcela dobře uchopené problematice, se vrátím v kapitole 4.

Další významná otázka, kterou si Searle pokládá, zní: „Jak přesně fenomenologie percepce nastavuje bezprostřední percepční zkušenosti jako své podmínky naplnění?“ Je důležité si uvědomit, že vztah percepční zkušenosti k jejím podmínkám naplnění je jiný, než u většiny ostatních intencionálních stavů. Searle (2015, s. 121) toto staví do kontrastu s podmínkami naplnění u výroku. Řekneme-li: „Támhle je bílé letadlo,“ podmínky naplnění takového výroku vycházejí z konvencí jeho pochopení (abych byl přesný, konvence pochopení podmiňují význam a ten následně determinuje podmínky naplnění). Podmínky naplnění jsou tudíž přiřazeny výroku externě, a ať jsou tyto podmínky jakékoli, stále půjde o identický výrok. Naproti tomu, zkušenost, kterou bychom pojmenovali jako „vidění bílé barvy“, má podmínky naplnění „zabudované“ jako svou jako část a jsou neměnné a nezávislé – kdyby se změnily, nemůže se nikdy jednat o stejnou zkušenost. Vidění bílé je viděním bílé jen a pouze, vidím-li bílou. Nyní je však nutné vyjasnit, jak přesně entity subjektivního percepčního pole podmiňují podmínky naplnění percepční zkušenosti.

Searle prošel několika stádii při hledání odpovědi, než došel k závěru, prezentovaném v *Seeing Things As They Are*. Rozšířený koncept podobnosti percepčního obrazu, vycházející z reprezentativního realismu, pochopitelně striktně odmítá, jelikož pro přímého realistu žádný takový obraz, který by mohl mít ontologicky objektivní vlastnosti, v subjektivním percepčním poli jednoduše neexistuje – více o tomto v kapitole 3. Zároveň argumentuje, že samotná kauzalita nestačí – nemůžeme prostě říci, že vidění bílé je způsobeno vnímáním bílého objektu – taková kauzalita je nevymezená, a tudíž nic

¹⁶ „coloured shapes“

neobjasňuje - abychom tento problém odstranili, musíme jasně prezentovat, proč tomu tak je. Dle Searleova stanoviska, vidíme-li nějaký objekt jako bílý, je tomu tak, protože jednou z vlastností tohoto objektu je schopnost vyvolat tuto zkušenost. Mé vidění bílé tudíž prezentuje bílý objekt, *protože součástí takového objektu je schopnost ve mně zkušenosti vidění bílé*. Toto platí o základních percepčních vlastnostech - tedy barevných tvarech - zbytek percepčního prožívání, ať už jde o „moje věci“, nebo třetí rozměr, už je problematikou modu „vidím jako“ a „vidím, že“. Takové stanovisko se mi nezdá zcela uspokojivé, více uvedu v kapitole 4.

3. Kontra-argumenty

3.1. Argument z iluze

Nejznámějším proti-argumentem k přímému realismu je argument z iluze. Tvrdí, že vzhledem k tomu, že nedokážeme rozeznat mezi skutečnou percepcí a halucinací, musí mezi naším vnímáním a světem stát „zprostředkovatel“. Tento je pojmenován jako „sense-datum“. Jde o dost starý, přesto však dodnes velmi skloňovaný koncept. Táhne se od Descartesových idejí, přes Humeovy impresy až po naše „sense-data.“ Celý argument vypadá takto:

Krok 1.: Skutečná percepcie a halucinace sdílejí společný prvek – kvalitativní subjektivní zkušenost v rámci našeho vnímání.

Krok 2.: Protože není žádného kvalitativního rozdílu mezi oběma případy, musíme je i stejně analyzovat.

Krok 3.: V obou případech něco vnímáme.

Krok 4.: Ovšem v případě halucinace logicky nevnímáme materiální objekt – musí tudíž jít o mentální entitu. Říkejme jí „sense-datum.“

Krok 5.: Krok 2. nám říká, že musíme percepční i halucinační variantu analyzovat stejně, tudíž i v případě percepcie vnímáme jen „sense-data“.

Krok 6.: Z výše psaného jasně vyplývá, že nikdy nemáme přístup k realitě kolem nás a nikdy přímo nepoznáváme ontologicky objektivní fenomény.

Argument byl dlouho přijímán jako nenapadnutelný – stavěla na něm např. i Wittgensteinova (1921/2014) referenční teorie. Základním problémem však je, že nemožnost *přímo poznat svět* znemožňuje i přesvědčení se o samotné existenci takového světa, což nás může snadno dovést ke skepticismu. Verzí a obměn

tohoto argumentu je nespočet, nicméně Searle je všechny zařadil do jedné kategorie nesoucí název „špatný argument“¹⁷.

Vyústění ve skepticismus totiž není jediným problémem. Celý koncept se opírá o jazykovou dvojsmyslnost. Ta přichází ke slovu v Kroku 3. Je pravdou, že v obou případech „něco vnímáme“¹⁸. Tento výrok je však dost nejednoznačný, což umožňuje chápat ho tak, jak tomu je v případě špatného argumentu. Searle se tedy s tímto argumentem vypořádává právě po jazykové stránce. Jeho odpověď zní asi takto:

Mohu „vnímat“ intencionalitu nebo „vnímat“ její samotnou strukturu. Když pořádně zatlačím proti hraně stolu, *vnímám stůl* (x) a zároveň *vnímám tlak v mé ruce* (y). Při bližší analýze zjistíme, že tyto dva případy se od sebe zásadně liší. V případě (x) jde o popis intencionálního vztahu mezi mnou a stolem – zažívám jistou zkušenost, projevující se jako tlak, jejímž objektem je stůl a pro kterou jsou přítomnost stolu a jisté jeho vlastnosti podmínky naplnění. Ovšem varianta (y) nastává v případě, kdy *vnímám tlak samotný*. V tomto smyslu zakouším prožívání samo o sobě. Tedy: měl jsem jedinou zkušenost – tlak v mé ruce. Vnímám tedy jak čistou zkušenost (tlak), tak intencionalitu vůči stolu (celý kauzální vztah). Obecně řečeno, v případě (x) *vnímám* kompletní obsah i objekt, v případě (y) jen obsah. Nyní si tuto analýzu dosadíme do argumentu z iluze. V případě skutečné percepce *vnímám*(x) béžový stůl a černou knihu na něm. A v případě halucinace? *Nevnímám*(x) *nic*. Jediné, co *vnímám*(y), jsou vnitřní stavy a procesy v mozku. Má intencionalita *nemá objekt* a je *nenaplněná*. Takovou dvojsmyslnost lze dokázat na analýze výroku: „Subjekt „S“ prožívá vnímání „A“ objektu „O“.“ Při výkladu dle (x) zjistíme, že: A není identické s O. $A \neq O$ (Řečeno terminologií intencionality, A je ontologicky subjektivní

¹⁷ „the Bad Argument“

¹⁸ „are aware of“

fenomén, prezentující existenci a vlastnosti objektu O jako své podmínky naplnění). Ale v případě (y) dojdeme k závěru, že $A=O$.”

Zde dle mého soudu Searle činí zásadní chybu v analýze – pokud řekne „ $A=O$,” dopouští se téže chyby, kterou právě vyvrací, jelikož říká, že vnímání je objektem prožívání. Je nutno jasně prezentovat, že $O=A$, kde se O stává „pouhým“ obsahem intencionality. Jedná se o na první pohled zcela netečný problém, který by však mohl snadno vést k disinterpretaci.

3.2. Argument z vědy

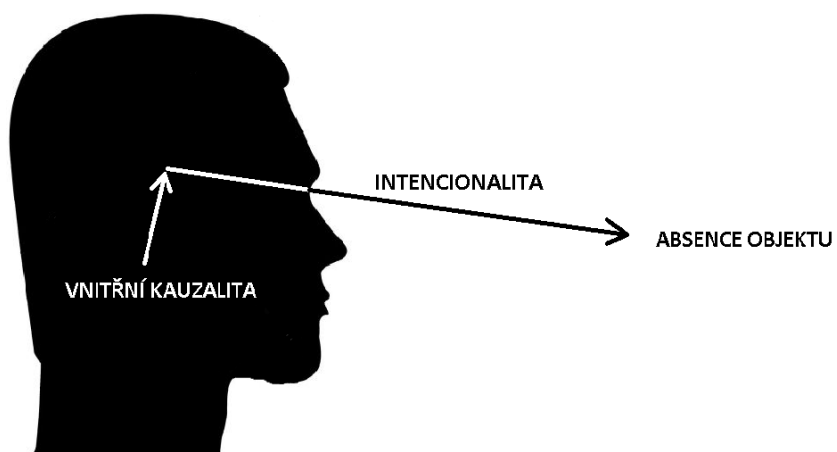
Argument z vědy je de facto moderní úpravou argumentu z iluze, tudíž mu ani Searle nevěnuje nějakou větší pozornost. Já ho však považuji za zásadní. Argument vypadá následovně:

Krok 1.: Abychom zjistili, jak může externí stimulace způsobit vnímání (uvažujme zrakové), musíme analyzovat neurobiologické procesy mezi sítnicí a kortexem.

Krok 2.: Zjistíme, že tyto procesy (přenos elektrochemických signálů po nervových tkáních) vytváří *vědomou zkušenost*, která se až dále zpracovává v mozku.

Krok 3.: Po srovnání s argumentem z iluze zjistíme, že tyto elektrochemické přenosy zastávají místo „sense-data“.

Searle tento argument vyvrací stejně jako argument z iluze. V tomto sice nespátřuji chybu, myslím si však, že tento konkrétní koncept má mnohem větší „ambice“ – toto detailně analyzuji v následující kapitole.

Obr.2.: Intencionalita v případě halucinace

4. Problémy Searleovy filosofie

4.1. Přímý realismus a „sense-data“

Nejen ze strany Searleovy filosofie se nám dostalo povícero způsobů, kterak se vyhnout argumentům pracujícím s entitou „sense-data“. Mám však za to, že není nutno je tvrdě vyvracet – po korekci terminologie, vycházející z argumentu z vědy, se jejich pozice v rámci filosofie může zcela změnit.

Přijmeme-li faktický obsah argumentu z vědy, který se mi zdá nezpochybnitelný, vzhledem k tomu, že se jedná o empiricky zkoumaný fenomén, musíme připustit, že naše vědomí je kauzálně redukovatelné na neurobiologické procesy (jak sám Searle (2015, s. 48) zdůrazňuje), a tudíž je žádná komplexní relevantní teorie percepce (a obecně vědomí) nemůže jednoduše přehlížet. Argument z vědy sice referuje k jejich existenci, nicméně zároveň svou podstatou do značené míry mění význam fráze „sense-data“¹⁹.

Ze Searleova kontra-argumentu k argumentu z iluze víme, že o čemkoli v subjektivním percepčním poli mohu říct pouze to, že danou entitu vnímám(y). Jak ovšem naložit s fakty předkládanými argumentem z vědy? Elektrochemických signálů v nervové soustavě se zbavuje jen těžce, jednoduše

¹⁹ „On the most common conception, sense data (singular: “sense-datum”) have three defining characteristics:

- i. Sense data are the kind of thing we are directly aware of in perception,*
- ii. Sense data are dependent on the mind, and*
- iii. Sense data have the properties that perceptually appear to us“.*

(„Dle běžné koncepce mají „sense-data“ (singulár: „sense-datum“) tři hlavní charakteristiky:

- i. „Sense-data“ jsou ty věci, jichž jsme si při percepci bezprostředně vědomi*
- ii. „Sense-data“ jsou závislá na mysli*
- iii. „Sense-data“ mají vlastnosti, které připisujeme percepční zkušenosti“)*

Stanford Encyclopedia of Philosophy, „Sense-Data“, 1.1. The Standard Conception, Michael Huemer, 2011

tam jsou. A říkejme jim klidně „sense-data“. Pointa je však v tom, že se jedná o součást neurobiologických procesů, na které je vědomí *kauzálně redukovatelné* – jedná se tedy o standardní součást biologického fenoménu vytvářejícího vědomí (a tudíž i percepce). Jednoduše řečeno, v tomto smyslu nejsou „sense-data“ to, *co vidíme*, ale *vidění*. Pro úplnou přesnost jde o *ontologicky objektivní neurobiologické fenomény, kauzálně vytvořující subjektivní percepční pole a část²⁰ naší percepční zkušenosti*. S takovouto definicí není třeba jakýkoliv špatný argument natvrdo vyvracet a zahazovat – u všech se jedná jen o vyvozování špatných závěrů. Je-li tato chyba odstraněna, zjistíme, že všechny špatné argumenty přímý realismus legitimizují. Například to, že nerozeznám mezi skutečnou percepcí a halucinací, neznamená, že zkušenost má prostředníka – jediné, co je dokázáno, je, že mozek zpracovává „sense-data“ (v „novém“ smyslu) stejným způsobem, ať už se do příslušného centra dostanou ze sítnice (percepce), nebo z nějaké části mozku (halucinace).

4.2. Kontra-argument „Japonský vědec“

Jeden z problémů, který lze v Searleově filosofii spatřit, je vymezení intencionální kauzality. Takovou problematiku můžeme ilustrovat za pomoci nějakého descartesovského démona a aplikace obměny Gettierova problému²¹. Představme si, že japonský vědec V implantuje jistému subjektu S do kortexu speciální mikročip a následně se zneviditelní. Když se poté S nachází na ulici, V stojí před ním (stále neviditelný) a aktivuje mikročip, což způsobí, že S dostane halucinaci, ve které uvidí V stát tam, kde skutečně stojí (stále neviditelný), a která přesně odpovídá zkušenosti, kterou by S měl, kdyby nebyl V neviditelný. Nastává tedy situace, kdy je samotná halucinace vytvořena vnějším působením a kdy objekt *de facto* existuje, a dokonce zapadá do podmínek naplnění. Jsou

²⁰ Jednou ze základních vlastností intencionálních stavů je, že se prakticky nikdy nevyskytují samy – to co bychom v běžné řeči označili za prosté „vnímání“, v sobě vždy skrývá i přesvědčení, paměť, etc.

²¹ Filosofické dilema, řešící, zdali je informace, která je (náhodou) pravdivá, ale subjekt ji pokládá za pravdivou z nelegitimních důvodů (např. špatný předpoklad), skutečným poznáním.

potom podmínky naplnění splněny, či nikoli? Odpověď se zde zdá velmi nejednoznačná – jednoduchou cestou, kterou by, dle mého názoru, Searle zastával, by bylo uvažovat pouze vnitřní neurobiologické procesy a celou zkušenost prohlásit za halucinaci. Takový směr se však místo řešení věnuje vyhnutí se danému problému. Sám jsem zatím ke zcela uspokojivé odpovědi nedospěl.

4.3. Vlastnosti percepčních objektů

V druhé kapitole jsme se seznámili se Searleovým aparátem intencionality. Mimo jiné zde bylo uvedeno, jakým způsobem se Searle vypořádává s otázkou: „Jak přesně fenomenologie percepce nastavuje bezprostřední percepční zkušenost jako své podmínky naplnění?“ Terminologie zde Searlem užívaná mi přijde poněkud vágní a nedokončená, tudíž snadněji napadnutelná a je značně náchylná ke špatné interpretaci. Dle mého názoru nastává problém již u „barevných tvarů“. Je pravdou, že jedno nelze pozorovat bez druhého. Také je problematické, že tyto vlastnosti jsou pouze vizuální, takto bychom tedy museli hledat bezprostřední percepční vlastnosti pro každý (a nejen lidský) smysl. Obojí však vyplývá z vnitřního (atomového) uspořádání dané látky – chceme-li tedy najít základní percepční vlastnosti objektů, musíme nahlédnout právě tam. Dle mého názoru nestačí prohlásit, že některé objekty mají schopnost vyvolat jistou zkušenost. Ale i *proč* tomu tak je. Dle mého stanoviska je tedy nutné říci, že pro každý smysl S je zkušenost Z způsobena *objekty, jejichž molekulární struktura je schopna kauzálně vyvolat jistou zkušenost Z* (za předpokladu, že jsou podmínky naplnění splněny). Nabízí se námitka: „Ale já přece nevidím molekuly. Já vidím béžový stůl.“ My ovšem vidíme molekuly, a vidíme je *jako* béžový stůl (zde již vše přebírá hierarchické uspořádání subjektivního percepčního pole).

5. Závěr

Rád bych nyní přistoupil ke shrnutí celé této práce. Sumarizoval a představil jsem koncepty přímého realismu a intencionality dle Johna Searlea spolu s jejich obhajobou.

Prezentoval jsem stanovisko, že špatný argument pozbývá své platnosti, ba že dokonce v jistém smyslu, za použití mé úpravy entity „sense-data“, přímý realismus hájí, a že koncept přímého realismu, do nedávna považován za nemyslitelný, až skandální, nabízí jasné a legitimní řešení problému percepce.

Zároveň bylo vyloženo, že přímý realismus absolutně není v rozporu s empirickým poznáním našeho nervového systému a že veškeré takové poznání tento koncept podporuje.

Upozornil jsem také na nedostatky terminologického charakteru, které by se však mohly stát značným problémem pro celý koncept (konkrétně v jazykové analýze v odpovědi na argument z iluze a v definici základních percepčních vlastností a jejich determinaci podmínek naplnění), a pokusil se o jejich odstranění.

Za důležité považuji taktéž upozornění na fakt, že intencionální kauzalita podléhá jisté obměně Gettierova problému a že je třeba se s tímto vypořádat.

Na toto pojednání by se dalo navázat v rámci prohlubování obhajoby intencionálního aparátu a přímo-realistického konceptu, stejně jako řešení vztahu mezi jednotlivými úrovněmi subjektivního percepčního pole.

6. Seznam užitých literatury a zdrojů

- BRENTANO, Franz.** 2009. *Psychology from Empirical Standpoint*. New York: Routledge. ISBN: 0-415-10661-3
- DANTO, Arthur Coleman.** 1973. *Analytical Philosophy of Action*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 978-0-521-11751-7
- DENNET, Daniel.** 1996. *The Intentional Stance*. Massachusetts: The MIT Press, 1996, ISBN 0-262-54053-3
- DESCARTES, René.** 1970. *Úvahy o první filosofii, v nichž se dokazuje boží existence a rozdíl mezi lidským duchem a tělem*. Praha: Svoboda
- HUEMER, Michael.** 2011. *Sense data*. Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. [cit. 1. 2. 2016] Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/sense-data/>
- HUSSERL, Edmund.** 2002. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii*. Praha: Oikoymenh. ISBN: 80-7298-085-8
- LOCKE, John.** 2012. *Esej o lidském chápání*. Praha: Oikoymenh. ISBN: 978-80-7298-304-9
- SEARLE, John Rogers.** 1983. *Intentionality : An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 0-521-27302-1
- SEARLE, John Rogers.** 1994. *Mysl, mozek a věda*. Praha: Mladá fronta. ISBN: 80-204-0509-7
- SEARLE, John Rogers.** 1985. *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 0-19-503553-4
- SEARLE, John Rogers.** 2015. *Seeing Things As They Are*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-938515-7
- URBAN, Petr.** 2013. *Raný Husserl a filosofie jazyka*. Praha: Filosofia. ISBN: 978-80-7007-410-7
- WITTGENSTEIN, Ludwig.** 2009. *Philosophical Investigations*. Chichester: Blackwell Publishing Ltd. ISBN: 978-1-4051-5929-6

WITTGENSTEIN, Ludwig. 2014. *Tractatus Philosophico-Logicus*. New York: Routledge & Kegan Paul. ISBN: 978-0-415-85475-7

Veškeré obrázky a tabulky jsou prací autora.